

ARXIU

Geografies de la memòria

El present article tracta d'establir les raons de la vigència d'un gènere tan elàstic com la novel·la històrica, com també les semblances i les diferències entre les darreres novetats.

Els camins de la ficció són amplis i diversos. I un d'aquests camins és la incursió en el bigarrat aparador de la història: ja siga pròpia o forana, real o llegendària, pròxima o allunyada en el temps. Quan es parla de novel·la històrica, per comoditat és presentada com un gènere literari, però potser seria millor considerar-la com una temàtica, perquè l'element que uneix les anomenades novel·les històriques, més que no una estructura determinada, és el fet de coincidir en la immersió en un temps que no és el nostre; a partir d'ací, cada obra és un món diferent.

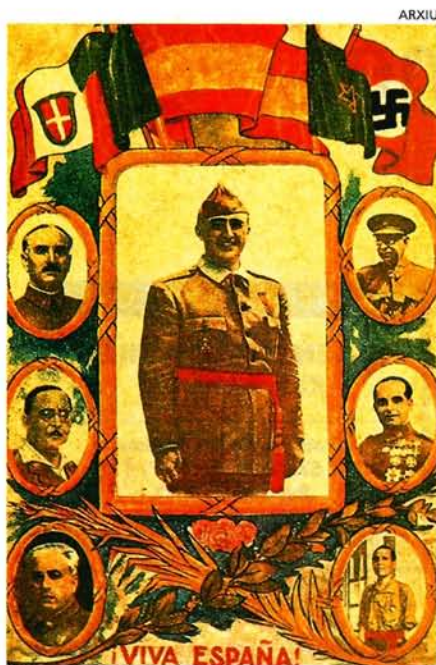
Siga com siga, la novel·la d'inspiració històrica des de fa vint anys és una mina fructífera per als narradors catalans, com també ho és per a altres literatures. Entre nosaltres el gènere havia minvat lleugerament, però en l'últim any, especialment en els últims mesos, han coincidit en el mercat un nombre considerable d'obres inspirades en el passat on la gamma d'interessos i els períodes tractats són ben diferents. Fem-ne un repàs. Jordi Coca en *L'Emperador* ens submergeix en la Xina del segle XVII i a través d'un *homo viator*, d'un peregrí, narra el dur camí del coneixement d'una realitat complexa i de la intricada teranyina d'interessos que envolta el poder. Representen el segle XVIII *Espècies perdudes*, de Vicent Josep Escartí, i *El comediant de Perpinyà*, de Jordi Tiñena. La primera a través d'un xipriota exiliat a Xàtiva elabora una metàfora sobre el destí dels valencians, una reflexió sobre els vaivens del poder, que converteix de cop i volta els antics vencedors en vençuts; la segona mostra com s'interfereixen les ambicions literàries d'un professor universitari amb les implicacions polítiques del pas del la Catalunya Nord a la sobirania francesa.

Estremida memòria, de Jesús Moncada, i *El tatuatge dels apàtrides*, de Josep Palomeró, són dues històries a cavall del segle XIX i XX. La novel·la de Moncada és

una obra coral, que ens permet d'assistir a un drama humà i a les seues repercussions socials, mentre que la de Palomero dona vida a la vitalitat viatgera de l'arxiduc Lluís Salvador, un personatge conscient de pertànyer a un món que s'afona, amb la descripció del seu trajecte des de Barcelona, passant per València, fins a arribar a Mallorca.

Entre els últims títols el lector pot trobar-ne si més no tres que incideixen en un període clau del nostre segle, el que va dels anys vint als quaranta, les arrels del nostre present. *La claror de juliol*, de Vicenç Villatoro, i *Guerres perdudes*, de Francesc J. Bodí, són dues interessants novel·les centrades en la guerra civil on els personatges principals miren de mantenir un cert equilibri enmig del remolí dels esdeveniments. La memòria, la reconstrucció de l'arqueologia dels seus sentiments i experiències, de les contradiccions i els problemes de consciència els ajuda a afirmar la seua identitat, la seua dignitat enmig de circumstàncies adverses. Jordi Mata, per la seua banda, a *El misteri de Berlín*, munta un *divertimento*, una novel·la d'intriga en què participen tota la parafernàlia del nazisme i el *glamour* —i els xafardejos— del món del cinema. Per últim, Lluís-Anton Baulenas en *Alfons XIV. Un crim d'estat* ens duu a les clavegueres de la dictadura franquista alhora que fa una recreació de la postguerra.

Per què tanta novel·la històrica? La resposta és senzilla: els homes, com reflecteixen els distints gèneres narratius, sempre han mirat cap el passat i han tractat d'interpretar-lo; ara, una mica més difícil és d'establir una explicació satisfactòria que aclaresca, si és que paga la pena, el seu impuls actual. S'ha parlat de la por dels prosistes en llengua catalana a novel·lar el present. Però no crec que aquesta tendència siga aclaparadora, i una prova clara és que, tret d'alguns casos, la majoria dels narradors només practiquen el gènere històric esporàdicament. A més, si acceptem aquesta opinió, hauríem de tenir en compte altres factors, ja que la vitalitat del gènere no és una exclusivitat de la literatura catalana. Jo almenys, i ara per ara, no hi veig grans diferències. Alguns crítics, com ara Umberto Eco i Gonzalo Navajas, relacionen l'atracció pel passat amb els aires "postmoderns" en què, segons ells, vivim i a la divulgació dels nous corrents historiogràfics que consideren bàsicament la història com una narració. Assistim, per tant, a una reducció de perspectiva pedagògica i vindicativa en

La novel·la històrica és presentada com un gènere literari, però potser seria millor considerar-la com una temàtica, perquè l'element que la uneix és el fet de coincidir en la immersió en un temps que no és el nostre; a partir d'ací, cada obra és un món.

favor d'una visió subjectiva de la història i, en els més joves, a una més gran llibertat formal i un ús més lúdic de la tradició i dels referents històrics, on poden conivir els personatges reals i els ficticis, la banalitat i la reflexió, la versemblança i la desmesura. Les dues novel·les que tracten amb més llibertat els referents històrics són *L'enviat*, de Josep Franco, una insòlita novel·la moral, en què el viatge de Voltaire des dels inferns a la Terra és el pretext per oferir una visió sarcàstica sobre les febleses i pretensions dels humans; i *Carta a la reina d'Anglaterra*, de Vicenç Pagès, un mena de faula que ens

ofereix un viatge de quasi un mil·lenni per seguir els canvis econòmics al llarg del temps fins arribar a la globalització de l'economia actual.

No hem d'oblidar altres factors més literaris que poden resultar atractius per als creadors i els lectors, com ara la reconstrucció d'èpoques, mentalitats o atmosferes suggerents, o la possibilitat de ficar-se en la pell d'un personatge històric. Així, en les novel·les citades veiem desfilar, per exemple, l'arxiduc Lluís Salvador, Marlen Dietrich, Hitler i Franco. O Alexandre VI en *Borja Papa*, de Francesc J. Mira. També es dona el cas que alguns narradors associen el gènere amb l'amenitat i la fantasia per l'exotisme temporal que comporta una època allunyada de la quotidianitat del lector. Això és veu clar en el cas de Vicent Josep Escartí, que considera les novel·les històriques més fantàstiques que les actuals.

D'altra banda, les novel·les esmentades s'allunyen de la pretesa objectivitat d'etapes anteriors i presenten personatges complexos, inquietos, que si bé s'inscriuen el en seu temps, pel seu caràcter connecten amb la sensibilitat actual.

A part de les propostes de Baulenas, Franco, Pagès i Bodí, jo destacaria especialment les novel·les de Coca, Moncada i Villatoro per la seua envergadura literària i perquè narren la complexa natura humana en un moment donat, i integren en un mateix traç creatiu la història en majúscula i la història en minúscula, l'eficàcia narrativa i l'alè líric.

Francesc Calafat

Bibliografia:

- Baulenas, Lluís-Anton: *Alfons XIV, un crim d'estat*. Columna. Barcelona, 1997.
- Bodí, Francesc J.: *Guerres perdudes*. Eds. 62. Barcelona, 1997.
- Coca, Jordi: *L'Emperador*. Destino. Barcelona, 1997.
- Escartí, Vicent Josep: *Espècies perdudes*. 3 i 4. València, 1997.
- Franco, Josep: *L'enviat*. Bromera. Alzira, 1997.
- Mata, Jordi: *El misteri de Berlín*. Columna. Barcelona, 1997.
- Pagès, Vicenç: *Carta a la reina d'Anglaterra*. Empúries. Barcelona, 1997.
- Palomero, Josep: *El tatuatge dels apàtrides*. Bromera. Alzira, 1997.
- Villatoro, Vicenç: *La claror de juliol*. Eds. 62. Barcelona, 1997.
- Tiñena, Jordi: *El comediant de Perpinyà*. La Magrana. Barcelona, 1997.